Markku Fredman
oikeustieteen tohtori

21.11.2018

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia PNE 1/2018 vp

Tiedustelutoiminnan parlamentaarista valvontaa koskevan Puhemiesneuvoston ehdotuksen johdosta esitän kunnioittaen seuraavan.

Puhemiesneuvoston ehdotus tiedustelutoiminnan parlamentaariseksi valvonnaksi on hyvin perusteltu ja tarkoituksenmukainen. Perustettavalle valiokunnalle on taattu laajat tiedonsaantioikeudet ja monipuoliset keinot puuttua havaitsemiinsa puutteisiin ja painotuksiin. Valiokunnan jäsenmäärä takaa sen, että erilaiset poliittiset näkemykset tulevat edustetuiksi, mikä taannee sen, että valiokunnan mietinnöt, lausunnot ja toimenpide-esitykset ovat moniarvoisia ja monipuolisia.

Kuten asiaan kuuluu korostuu uuden valiokunnan työssä salassapidon tarve. Tämä on pyritty varmistamaan täsmentämällä ja täydentämällä salassapitomääräyksiä ja –velvollisuuksia asiaan kuuluvalla tavalla. Sekä valiokunnan jäsenet että sen virkamiehet tulevat rikosoikeudellisen salassapitovelvollisuuden piiriin.

Ehdotuksen perusratkaisu on se, että perustettava parlamentaarinen valvontaelin muodostuu kananedustajista. Sivulla 14 todetaan, että EU:n jäsenmaissa parlamentaarisen erityisvalvontaelimen kokoonpanot vaihtelevat, ja niiden jäseninä voi olla sekä kansanedustajia että asiantuntijajäseniä. Suomessa parlamentaarisen valvontaelimen on ehdotuksen mukaan kuitenkin perusteltua muodostua kansanedustajajäsenistä.

Huomio kiinnittyy siihen, ettei ehdotuksessa ole erikseen huomioitu valiokunnan kuulemia asiantuntijoita. Eduskunnan työjärjestyksen 37,1 §:n mukaan valiokunnat voivat kuulla asiantuntijoita. Ehdotuksen s. 18 – 19 todetaan, että tiedusteluvalvontavaliokunta voi arvioida valtioneuvostossa asetettujen tiedustelutoiminnan painopisteiden toteutumista ja tarkoituksenmukaisuutta muun muassa turvallisuusympäristön muutoksista ja tiedustelutoiminnan suuntaamisesta saamiensa selvitysten ja asiantuntijakuulemisten pohjalta. Sivulla 25 todetaan, että tiedusteluvalvontavaliokunta voisi tietojen saamiseksi myös kuulla

valitsemiaan asiantuntijoita, vastuuministeriöitä ja -virkamiehiä ja muita tarpeelliseksi katsomiaan tahoja. Näin ollen asiantuntijoiden kuuleminen on nähty myös uuden tiedusteluvalvontavaliokunnan työmuotona.

Ehdotuksessa ei ole huomioitu sitä, että -- kun sen 42 b §:ssä ehdotetaan, että tiedusteluvalvontavaliokunnan pöytäkirjan liitteet ja valiokunnan muut asiakirjat ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä -- syntyy ongelma, jos valiokunnassa halutaan kuulla sellaista asiantuntijaa, joka ei virkansa puolesta ole oikeutettu saamaan tietoa käsiteltävästä aiheesta. Esimerkiksi yliopiston professoreiden kuuleminen asiantuntijana voi muodostua ongelmalliseksi, jos tällaiselle asiantuntijalle ei voida luovuttaa perehtymistä varten tietoja siitä, mistä häneltä pyydetään lausuntoa.

Kun esimerkiksi tiedusteluvaltuutetun toimintakertomus on salassa pidettävä asiakirja (toisin kuin esimerkiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomus) ei nähdäkseni ole mahdollista kuulla tuon toimintakertomuksen johdosta virkakunnan ulkopuolisia asiantuntijoita, ellei työjärjestykseen sisällytetä tätä koskevia säännöksiä.

Yksi vaihtoehto voisi olla se, että uuden valiokunnan erityisluonne huomioiden sille määrättäisiin vakituisia asiantuntijoita, joista säädettäisiin eduskunnan työjärjestyksestä samalla kun määriteltäisiin heidän tiedonsaantioikeutensa ja salassapitovelvollisuutensa. Voitaisiin myös säätää turvallisuusselvityksen tekemisestä heidän osaltaan.

Mikäli vakituisia asiantuntijoita ei nimitetä, tulisi mahdollistaa se, että valiokunta voisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa valiokunnassa kuultavien asiantuntijoiden käyttöön salassa pidettävää aineistoa, siinä määrin kun se on asiantuntijan tehtävän suorittamiseksi tarpeen. Tällöinkin tulisi säätää asiantuntijaa koskevasta salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisen rangaistavuudesta esimerkiksi täydentäen ehdotettua 43 c §:ää:

> *43 c § Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto*
>
> *Valiokunnan jäsen tai virkamies **taikka sen kuulema asiantuntija** ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, taikka seikkaa, josta valiokunta on tehnyt perustuslain 50 §:n 3 momentin mukaisen vaitiolopäätöksen.*
>
> *Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.*
>
> *Rangaistus salassapitorikoksesta ja salassapitorikkomuksesta säädetään rikoslain (39/1889)38 luvun 1 ja 2 §:ssä.*